

BOSHLANG'ICH TA'LIM TIZIMIDA INNOVATSIYA JARAYONINI AMALGA OSHIRISHDA KOMPETENSIYAVIY YONDASHUVLAR

Qudratova Shaxnoza Baxtiyor qizi

squdratova69@gmail.com

+99899 4348840

GulDU "Boshlang'ich ta'lim metodikasi"

kafedra o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqola ta'lim tizimini rivojlantirishda, mamlakatimizda olib borilayotgan innovatsion jarayonlar va PIRLS xalqaro tadqiqoti, ularni amalga oshirishda boshlang'ich ta'lim tizimida olib borilayotgan ishlar. Jahonda ta'limga innovatsion yondashuv asosida o'quvchilarning raqobatbardoshligini oshirish, innovatsion faoliyatini rivojlantirish orqali ijodiy ta'lim jarayonini loyihalashtirishning zamonaviy metodik ta'minotini yaratish, ularda innovatsion faoliyat sohalariga yo'naltirilgan qobiliyatlarini rivojlantirish, shuningdek ta'lim sifatini ta'minlash jarayonidagi ijtimoiy rolini oshirish masalalari dolzarb yo'nalishlardan biri sifatida tadqiq etilmoqda. Ana shu nuqtai-nazardan ilg'or xorijiy tajribalar asosida to'garaklarda o'quvchilarning ijodiy qobiliyatini milliy va jahon ta'lim tajribasiga asoslangan tashkiliy-pedagogik mexanizmlarini takomillashtirish muhim o'rin tutadi. Innovatsion yondashuvlar asosida boshlang'ich sinf o'quvchilarida savodxonlik tushunchalarni shakllantirish metodikasini takomillashtirishga qo'yiladigan talablarni aniqlash. Boshlang'ich sinf o'quvchilarini matnni o'qib tushunish orqali ularning mantiqiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqilmoqda, Mamlakatimiz Prezidentining Farmoniga binoan xalq ta'limi tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi tasdiqlanganligi haqida ma'lumotlar berilgan.

Kalit so'zlar: Innovatsiya, kompetensiya, tizim, PIRLS, TIMSS, xalqaro tadqiqot, intellektual, kitobxonlik, boshlang'ich sinf, loyiha, hamkor, so'rovnoma, axborot resurslari, mustaqil ta'lim, uzluksiz ta'lim, induktiv, deduktiv, pedagogik texnologiya, muammoli vaziyat, ilg'or tajriba

Abstract: This article is about the development of the education system, the innovative processes carried out in our country and the international study of PIRLS, the work carried out in the system of primary education in their implementation. Creating modern methodological support for the design of the creative educational process through the development of innovative activities, increasing the competitiveness of students in the world on the basis of innovative approaches to education, developing their skills in the field of innovative activities, as well as social The issues of enhancing the role are being studied as one of the current directions. In this regard, it is important to improve the organizational and pedagogical mechanisms of the creative abilities of students in the clubs, based on national and international educational experience, based on best international practices. Identify the requirements for improving the methodology

of formation of literacy concepts in primary school students on the basis of innovative approaches. Recommendations are being developed to develop the logical thinking skills of primary school students through reading and comprehension of the text.

Key words: *Innovation, Competence, System, PIRLS, TIMSS, International Research, Intellectual, Reading, Elementary, Project, Partner, Survey, Information Resources, Independent Education, Continuing Education, Inductive, deductive, pedagogical technology, problem situation, advanced experience*

Аннотация: *В данной статье речь идет о развитии системы образования, инновационных процессах, проводимых в нашей стране и международном исследовании PIRLS, работе, проводимой в системе начального образования по их внедрению. Создание современного методического обеспечения проектирования творческого образовательного процесса за счет развития инновационной деятельности, повышения конкурентоспособности обучающихся в мире на основе инновационных подходов к образованию, развития у них навыков в сфере инновационной деятельности, а также социальной. Вопросы повышения роли изучаются как одно из актуальных направлений. В связи с этим важно совершенствовать организационно-педагогические механизмы реализации творческих способностей обучающихся в клубах, опираясь на отечественный и зарубежный образовательный опыт, на основе лучших мировых практик. Выявить требования к совершенствованию методики формирования понятий грамотности у учащихся начальных классов на основе инновационных подходов. Разрабатываются рекомендации по развитию навыков логического мышления учащихся начальных классов через чтение и понимание текста.*

Ключевые слова: *Инновация, Компетенция, Система, PIRLS, TIMSS, Международное исследование, Интеллектуальное, Чтение, Элементарное, Проектное, Партнерское, Опросное, Информационные ресурсы, Самостоятельное образование, Непрерывное образование, Индуктивные, дедуктивные, педагогические технологии, проблемная ситуация, передовой опыт*

Respublikamiz ta'lim tizimida kompetentsiyaviy yondashuvni qaror toptirish hamda "2030 yilga kelib "Xalqaro miqyosda o'quvchilarni baholash" dasturi reytingi bo'yicha jahonning birinchi 30 ta ilg'or mamlakati qatoriga kirishiga erishish" xalq ta'limi tizimining uzoq muddatli rivojlanishining asosiy yo'nalishlaridan biri sifatida belgilangan. Uzluksiz ta'lim tizimining poydevori bo'lgan boshlang'ich ta'limda innovatsiya jarayonini amalga oshirishda xalqaro tajribalarni ta'lim samaradorligini oshirishdagi muhim jarayonlardan biri hisoblanadi. O'quvchilarning ichki imkoniyatlarini ro'yobga chiqarish, kreativ va mantiqiy fikrlashga o'rgatish, zamonaviy ijtimoiy ko'nikmalar (mustaqil ishlash qobiliyati, loyihalash, o'zini-o'zi tahlil qilish, iqtidorini namoyon qilish, olgan bilimlarini hayotda qo'llay olishi) ni rivojlantirish, tayanch kompetentsiya mezonlaridan biri bo'lgan "Hayot davomida ta'lim olish"ga

yo'naltirilgan innovatsion ta'lim muhitini yaratish muammoning ilmiy jamoatchilik tomonidan chuqur tadqiq qilinishini taqozo etadi.

Mustaqil ishlar jarayonida o'quvchilarning innovatsion kompetentsiyalarini PIRLS baholash dasturi mezonlari asosida shakllantirishning tashkiliy asoslari, mohiyatini ochib beruvchi nazariy-amaliy ishlanmalar zarurligining aniqlanganligi boshlang'ich ta'lim o'quvchilarining kompetentsiyalarini samarali shakllantirish uchun pedagogik shart-sharoitlar ishlab chiqilishi va maqsadli-natijaviy modeli yaratilishiga nazariy asos bo'lib xizmat qildi.

Pedagogik texnologiyalarning boshlang'ich ta'limda keng o'rin olish va barqarorlashishi uchun boshlang'ich sinf o'quvchilari o'quv-bilish kompetentsiyalarini PIRLS baholash dasturi talab va mezonlari asosida shakllantirish uchun yo'naltirilgan mustaqil ishlarni tashkil etish jarayonida zamonaviy metodlardan foydalanish maqsadga muvofiq.

O'quv jarayonida samarali metodlardan maqsadga muvofiq foydalanish boshlang'ich sinf o'quvchilarida o'quv-bilish kompetentsiyalarini PIRLS baholash dasturi talablari asosida shakllantirishga imkon beruvchi asosiy omil sanaladi. Kichik amaliy tajribalarni o'tkazish, bu kabi ishlarni tizimli ravishda amalga oshirish, muammoli vaziyatlarni yaratish hamda mazkur o'rinlarda o'quvchilarning mustaqilligini ta'minlash, ularni o'z fikrlarini erkin bayon etishga rag'batlantirish ularda nafaqat fanni bilishga bo'lgan qiziqishni shakllantiradi, balki mavjud qiziqish darajasini oshiradi, uni mustahkamlaydi va barqarorlashuviga olib keladi, bilimlarining chuqur, puxta o'zlashtirilishiga yordam beradi.

O'quvchilarning mustaqil ta'limini tashkil etish masalasini nazariy va metodik jihatdan ishlanganlik darajasi hamda boshlang'ich sinf o'quvchilarida mustaqil ishlash qobiliyatini shakllantirish samaradorligini oshirish maqsadida zamonaviy metodlar asosida mashg'ulotlarni tashkil etish, o'quvchilarning mustaqil ishlashlariga imkon beruvchi moddiy-texnik bazani mustahkamlash chora tadbirlarini belgilash, PIRLS baholash dasturi talablari asosida mustaqil ta'limni tashkillashda pedagogik texnologiyalaridan samarali foydalanish imkonini beruvchi dasturlar va qo'llanmalar yaratish zarur.

Didaktik va intellektual o'yinlar hamda interfaol usullardan samarali foydalanish asosida o'quvchilarning bilimlari oshadi, mustaqil fikr yuritish mushohadalari shakllanadi va faolligi ortadi. Har qanday usuldan biror maqsadga erishish ko'zda tutiladi va shuning uchun u qandaydir maqsad qo'yishni, unga erishish bo'yicha faoliyat usulini, ana shu faoliyatni amalga oshirishda yordam beradigan vositalarni bilishni taqozo etadi.

O'quvchilarning o'quv-bilish kompetentsiyalarini PIRLS baholash dasturi talab va mezonlari asosida mustaqil ishlar jarayonida shakllantirishda kouching, MIMM, teskari ta'lim metodikalaridan ta'lim tizimiga kirib kelayotgan yangi usul sifatida o'quv faoliyatida foydalanish maqsadga muvofiq.

Pedagogik oliy ta'lim muassasalarida ta'lim mazmuni va sifatiga qo'yilayotgan zamonaviy talablarni o'rganish, tahlil qilish maqsadida Xalqaro baholash dasturlari tashkiliy tuzilma faoliyatini yo'lga qo'yish lozim.

Bo'lajak o'qituvchilarning ta'lim mazmuniga qo'yilayotgan zamonaviy talablar bo'yicha nazariy va amaliy bilim hamda kasbiy kompetentsiyalarini shakllantirish maqsadida pedagogik oliy ta'lim muassasalari o'quv rejasiga "Xalqaro baholash dasturlari" fanini kiritish maqsadga muvofiq.

Xalq ta'limi tizimida xalqaro baholash dasturlari bo'yicha o'quv kurslarini tashkil etish va uning shakllari bo'yicha malakali trenerlar tayyorlash faoliyatini yo'lga qo'yish maqsadga muvofiq.

Boshlang'ich ta'lim uchun tavsiya etilgan ta'limning asosiy, yordamchi va didaktik vositalar tizimini PIRLS xalqaro baholash dasturi talablaridan kelib chiqib takomillashtirish zarur. PIRLS baholash dasturi talablari asosida boshlang'ich sinf o'quvchilarning o'quv-bilish kompetentsiyalarini shakllantirishda mustaqil ishlar jarayonini loyihalashtirish hamda o'qitishni individuallashtirish, intensivlashtirish va optimallashtirish talab etiladi.

Mustaqil ishlar jarayonining o'ziga xos xususiyatlari: boshlang'ich ta'limda o'quvchilarning yosh xususiyatlarini hisobga olish; faoliyatning har xil turlariga jalb etilganligi; faoliyat metodlarini, individual faoliyatini amalga oshirish qobiliyatlarini shakllantirish; bilishga qiziqishlarini shakllantirish; faoliyatni amalga oshirishda mustaqillik berish; tahlil qilish, umumlashtirish, klassifikatsiyalash, asoslash, o'xshashlarni topish kabi harakatlarni egallash; maqsadni, asosiy vazifalarni aniqlash ko'nikmalarini o'zlashtirish, ular asosida taxminlarni ilgari surish, harakat sxemalarini tuzish, olingan natijalarni anglash va ularni tahlil qilish; o'quvchilarni turli axborotlar bilan ishlashga jalb etish; qulay hayotiy va ijtimoiy qoidalarni qo'llab-quvvatlash; o'quvchilarning ehtiyoji, qobiliyatiga muvofiq faoliyat mazmunining adaptivligi; faoliyatning variativligini taqdim etish.

Mustaqil ishlar jarayonida ijodiy muhitni vujudga keltirish uchun o'rganiladigan mavzu mazmuniga bog'liq holda quyidagi didaktik omillarni e'tiborga olish zarur deb hisoblaymiz: darsda o'quvchilarning avval o'zlashtirgan bilimlarini mustaqil holda yangi, kutilmagan vaziyatlarda qo'llash vaziyatini vujudga keltirish maqsadida an'anaviy o'qitish metodlari bo'lgan og'zaki bayon, ko'rgazmali va amaliy metodlari bilan bir qatorda mustaqil ish, muammoli, mantiqiy o'qitish metodlaridan foydalanish; mavzu mazmunini hisobga olgan holda o'quv muammolarini vujudga keltirish orqali avval o'rganilgan ob'ektlarning o'ziga xos xususiyatlarini odatiy va tanish vaziyatdagi muammolarni anglash hamda uni hal etish yo'lini tavsiya etish, ushbu omil o'qitish jarayonida muammoli o'qitish metodi ustuvorligiga asoslanadi; o'quv muammolarini hal etish orqali tanish ob'ektning yangi xususiyatlarini topish, o'quvchilar avval o'rganilgan ob'ektga xos yangi xususiyatlarni aniqlashga yo'naltirilgan omilda o'qitish jarayonida mantiqiy metodlar ustuvorligiga tayanadi; tuzilish va funksional qonuniyatiga asosan tushunchalar o'rtasidagi aloqalar, sabab va oqibatlarini aniqlash,

ushbu omil o'qitish jarayonida muammoli o'qitish va mantiqiy metodlarni mujassamlashtirishni taqozo etadi; o'qitish jarayonida o'quvchilar tomonidan darsda vujudga keltirilgan muammoli vaziyatlarni hal etish uchun turli variantlar asosida fikr yuritishga imkon yaratish, mazkur jarayonda og'zaki, ko'rgazmali, muammoli o'qitish va mantiqiy metodlarni mujassamlashtirish zaruratini keltirib chiqaradi.

O'qituvchi ijodiy muhitni ta'lim jarayonida yaratish uchun quyidagilarni amalga oshirishi lozim: o'rganiladigan mavzu mazmunidagi asosiy tushunchalar va atamalar, ular asosida shakllantirilgan tayanch va xususiy kompetentsiyalarni aniqlash; mavzu mazmunini qayta ishlash, uni muammoli tarzda induktiv yoki deduktiv yo'nalishda o'rganishni belgilash; muammoli va nostandart vaziyatlarni vujudga keltirish yo'llarini belgilash, shu asosda muammoli o'quv topshiriqlarini tuzish; darsning har bir bosqichi: avval o'zlashtirilgan bilimlarni nazorat qilish va baholash, o'tgan mavzuni yakunlash, yangi mavzuni o'rganish va mustahkamlash, yangi mavzu bo'yicha o'quvchilarning o'zlashtirgan bilimlarni nazorat qilish hamda baholash, yangi mavzuni yakunlashda ijodiy muhitni vujudga keltirishni loyihalash; o'rganiladigan mavzu mazmuniga muvofiq o'qitish vositalari, metodlarini tanlash, bunda o'qitishning zamonaviy vositalari va faol metodlarning ustuvorligiga erishish yo'llarini belgilash; darsda ta'lim mazmuni, o'qitish vositalari va metodlarini uyg'unlashtirish orqali o'quvchilarning bilish faoliyatini faollashtirish, bilimlarni ongli o'zlashtirishga erishish yo'llarini belgilash; darsda yuqorida qayd etilgan ijodiy muhitga zamin tayyorlaydigan o'quvchilarning mustaqil ishlariga sarflanadigan vaqtni belgilash va darsning texnologik xaritasini tuzish; texnologik xarita asosida darsni olib borishga erishish, vaqtdan unumli foydalanish; zarur hollarda ta'lim jarayoniga muayyan o'zgartirish kiritish uchun qo'shimcha topshiriqlar va tarqatma materiallar tayyorlash; mavzu mazmuniga oid qiziqarli shu bilan bir qatorda muammoli analogiyalardan foydalanish yo'llarini belgilash; darsda ijodiy muhitni yaratish bo'yicha olib borilgan ishlarni tahlil qilish va kelgusida pedagogik faoliyati hamda o'quvchilarning o'quv-bilish faoliyatiga muayyan o'zgartirishlar kiritish yo'llarini belgilashi zarur.

Boshlang'ich ta'limda o'quvchilarning mustaqil ta'lim olishlari uchun katta imkoniyatlar mavjud. Biroq hozirgi vaqtda o'quv-tarbiya jarayonida o'quvchilarda mustaqil ta'lim olish qobiliyatini shakllantirish masalasiga dolzarb pedagogik muammo sifatida qaralmaydi, mustaqil ta'lim mazmunini tahlil qilish va ishlab chiqishga zamonaviy nuqtai nazardan yondashilmaydi, uning samarali metod, shakl hamda vositalaridan foydalanishga yetarlicha e'tibor berilmaydi. Bu boshlang'ich ta'limda o'quvchilarning mustaqil ta'limini tashkil etish, amalga oshirish, nazorat qilish borasida qator pedagogik muammolar mavjudligini bildiradi[7].

Mazkur masalalarni ilmiy-pedagogik nuqtai nazardan o'rganish, boshlang'ich ta'lim jarayonida o'quvchilarning mustaqil ta'lim olishga bo'lgan ehtiyojini e'tiborga olish va mustaqil ta'lim olishlari uchun yetarli shart-sharoit yaratib berish zarur. Eng avvalo, quyidagi masalalarga tanqidiy yondashish lozim: birinchidan, o'quvchilarning mustaqil ishini tashkil etish ehtiyojining nazariy ta'lim bilan uzviyligi; ikkinchidan,

ta'lim jarayonida mustaqil ishni tashkil etishga oid muammolarning tizimli tadqiq etilmaganligi; uchinchi, o'qitiladigan fanlardan o'quvchilar mustaqil ishini tashkil etishning ilmiy-metodik jihatdan asoslanmaganligi; to'rtinchi, fanlardan o'quvchilar mustaqil ishini tashkil etish yuzasidan amaliy-metodik tavsiya va xulosalarning ishlab chiqilmaganligi

Mustaqil ishlar jarayonida o'quvchida mustaqil fikrlash qobiliyatining rivojlanishi natijasida, o'quvchida jarayonlar va hodisalar, ob'ektlar haqida bilimlarni tizimlashtirish ularni chuqur o'rganish hamda tegishli qarorlar qabul qilish, nazariy bilimlarni amalda qo'llash ko'nikmalari shakllanadi [4].

Mustaqil va ijodiy ish topshiriqlarini ishlab chiqishda har bir o'quvchining tushunuvchanlik, shaxsiy imkoniyatlari, o'quv materialini o'zlashtirish darajasi inobatga olinishi, shaxsga yo'naltirilgan o'qitish texnologiyalarini qo'llash maqsadga muvofiq. Mashg'ulotlarda o'quvchilarning ijodiy ishlashiga ahamiyat berish kerak. O'qituvchi o'quvchi bajaradigan mustaqil ishlar hajmini aniqlab, bajarish uchun ularga aqliy mehnat qilish yo'llarini o'rgatadi hamda ishni bajarish jarayonida kelib chiqadigan kamchiliklar va xatoliklar bo'yicha ko'rsatmalar beriladi.

Mustaqil ishlar jarayonini tashkil etishda o'qituvchi dastlab dars davomida o'quvchilarning mustaqil ishlash faoliyatini joriy qilish kerak. O'quvchilar ma'lum topshiriqni mustaqil bajarishida o'qituvchi yo'naltiruvchi va qisman nazoratchi vazifasini bajaradi. Dars davomida beriladigan topshiriqlar (matnni o'qing, qismlarga ajrating, voqealar ketma-ketligiga e'tibor bering, matn turini aniqlang, matnni qayta hikoyalab bering, sizningcha matnga nima uchun shunday sarlavha qo'yilgan?) asosida o'quvchilarning mustaqil ishlash qobilayati shakllanadi. Darsdan tashqari mustaqil ishlar jarayonini tashkil etishda o'quvchilar bilan beriladigan topshiriq oldidan kirish suhbatini olib boriladi. PIRLS baholash dasturiga mustaqil ishlar jarayonida tayyorgarlik ko'rishda boshlang'ich sinf o'quvchilarining yoshi, qiziqishlari va umumiy bilish darajasiga qarab badiiy yoki axborot matnlari tanlanadi. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Ta'lim sifatini nazorat qilish davlat inspeksiyasi Ta'lim sifatini baholash bo'yicha xalqaro tadqiqotlarni amalga oshirish milliy markazi tomonidan 4-sinf o'quvchilarining o'qish savodxonligini baholash bo'yicha o'tkaziladigan PIRLS xalqaro tadqiqotiga tayyorgarlik ko'rish uchun tavsiya etilgan 2-mashq daftaridagi "Minib ko'ring" axborot matnini 2-3 sinflar mustaqil tarzda o'qib, o'qiganlari asosida tahlil va talqin qilish hamda xulosalar chiqarish topshiriq sifatida beriladi [7]. "Minib ko'ring" axborot matni haqida kirish suhbatida o'qituvchi o'quvchilarga "Sizning sevimli mashg'ulotingiz nima?", "Sizga piyoda sayr qilish yoqadimi yoki...?", "Bolaligingizda siz boshqargan ilk texnika haqida nimalar bilasiz?" kabi yo'naltiruvchi savollar asosida mavzu haqida dastlabki ma'lumotlar beriladi. Yangi matn va topshiriq yuzasidan o'quvchilar qiziqishi, umumiy bilish darajasi aniqlab olinadi.

Savollar yoki topshiriqlar orqali o'quvchilarning ijodiy fikrlashlarni rivojlantirish, noma'lum yoki noaniq ma'lumotlar mohiyatini tushunish uchun mustaqil izlanishlarini

vujudga keltiradi. Tadqiqotimiz natijalari shuni ko'rsatdiki, o'quvchining ijodiy fikrlash qobiliyatini shakllantirish va rivojlantirish, uning mustaqil bilim olishga bo'lgan qiziqishini oshirishda mustaqil ish ijodiy ta'sir ko'rsatar ekan. Boshlang'ich sinflarda joriy etilgan yangi texnologiya, avvalo, fanlar orasidagi bog'liqlikni ta'minlash, ortiqcha qiyinchiliklarni bartaraf etish, fanlarni integratsiyalash, o'quvchi faoliyatini to'g'ri izga solish, vaqtdan unumli foydalanish, tashabbuskorlik muhitini yuzaga keltirish, ijodiy ishlash tizimini yaratish kabi qator maqsadlarni amalga oshirish kabi zarur ishlarni bajaradi.

Yangi pedagogik texnologiya o'quvchi faoliyatini to'g'ri yo'naltirishga qaratilgan bo'lib, avvalo, uning sog'ligini muhofaza qilishni, unda turfa fazilatlarini shakllantirish uchun amaliy yondashuv rejalarini tuzishni, bu rejalarda o'quvchini quvnoqlikka, topqirlikka undovchi vositalar jamlanishini, hozirjavoblikka, sermulohazalikka, to'g'ri raqobat qila olishga yoki faraz qila olish qobiliyatini rivojlantirishga, ijodiy tafakkur qilish, tadbirkor bo'lishga undovchi qator nazariy va amaliy ishlar majmuasini barqaror etishni nazarda tutadi[5].

Pedagogik texnologiyalarning boshlang'ich ta'lim tizimida keng o'rin olish va barqarorlashishi uchun istiqbol rejalarda quyidagilarga e'tibor berishligi aniqlandi: bajarilishi va tatbiq etilishi lozim bo'lgan ishlarni to'g'ri loyihalash, maqsad va vazifalarni belgilash; amaliy mashq va mashg'ulotlar tizimini yaratish; boshlang'ich sinflarda o'qitiladigan fanlar bo'yicha atamalar to'plamini tuzish; sinov mashg'ulotlari, test savollari tuzish; kompyuterni o'yinlar uchun dasturlashtirish; sayr-sayohatlar o'tkazishning nazariy va amaliy yo'nalishini belgilash va dars rejalarini hozirlash; pedagogik texnologiyalarni o'zida aks ettiradigan o'quv dasturlari, darslik qo'llanmalar yaratish; respublika ijtimoiy-iqtisodiy, tarixiy, milliy-ma'naviy xususiyatlariga mos ravishda boshlang'ich ta'limning amaliy asoslarini ishlab chiqish; jahon pedagogikasining boshlang'ich ta'lim sohasida mavjud tajribalarini o'rganish va maktablarda joriy etish.

O'quvchilarga ta'lim-tarbiya berishimizda bir qancha muammolarga duch kelamiz: imloviy xatolar; diqqatni bir joyga to'play olmaslik; matnni o'qib, so'zlay olmaslik; o'ta harakatchanlik; bir-ikki gapirganda tushunib yetmaslik; geometrik shakllarni farqlay olmaslik; o'quv qurollarini toza tuta olmaslik; vazifani mustaqil bajara olmaslik; ko'chirma diktantlarda ham qiyinchilikka duch kelish. Bu sanab o'tilgan muammolarni hal etishda ham, o'yinga asoslangan ilg'or texnologiyalar juda samaralidir.

O'quvchi tafakkurini har tamonlama rivojlantirish, dunyoqarashini kengaytirishda ekskursiya darslari keng ko'lamda olib borish kerak. Chunki uning bilish, yangiliklarni qabul qilish doirasi keng, undan to'g'ri samarali foydalanish esa o'qituvchining vazifasidir. O'quvchining hissiy bilish, ma'lumot va ko'nikmalarni qabul qilishga keng imkoniyat yaratish uchun erkinlik berish, uni ijodiy ishlar qilishga, bajargan ishi samarasini ko'rib quvonishiga, yangi-yangi yutuqlarga yo'llash zarur.

O'quvchilarga beriladigan bilimlar, ko'nikmalar, asosan, dars jarayonida singdirilishi, birinchi sinfda o'quv yili davomida, uyga vazifa berilmasligi, berilsa ham ular yengil kuzatish, taqqoslash, sanab ko'rish, rasm chizish, qo'shiq aytish, sayr qilishdan iborat bo'lib, bu bilan ta'lim elementlarini asta-sekin o'zlashtirib borishiga erishish maqsadga muvofiqdir. Bu jarayonda o'quvchi fikrlaydi, sanaydi, faraz qiladi, tevarak-atrof go'zalligidan bahramand bo'ladi, eng muhimi, hordiq chiqarib, tinch uxlaydi va ertasiga darsga ziyrak holatda keladi. Eskirib borayotgan metodlar, uy vazifasining ortib borishiga yo'l qo'yimaslik, xususan, o'quvchilariga beriladigan uy vazifalarini me'yorlash joiz. Bugungi kunda ta'lim sifatini baholovchi PIRLS xalqaro dasturiga tayyorgarlik ko'rishda mustaqil ishlar jarayonini tizimli tashkil etish ijobiy samara beradi. Ta'lim sifatini nazorat qilish davlat inspeksiyasi huzuridagi "Ta'lim sifatini baholash bo'yicha xalqaro tadqiqotlarni amalga oshirish milliy markazi" tomonidan PIRLS baholash dasturiga tayyorgarlik ko'rish uchun 8 turdgi mashq daftarlari nashr etilgan. Ushbu mashq daftarlari 4-sinf o'quvchilarning o'qish va tushunish darajasini baholaydi. PIRLS xalqaro baholash tadqiqotiga mustaqil ishlar jarayonida tayyorgarlik ko'rish maqsadga muvofiq deb hisoblaymiz.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'quv-bilish kompetentsiyalarini mustaqil ishlar asosida samaradorligini oshirish dolzarb pedagogik muammo ekanligi, ularni mustaqil ish jarayonini takomillashtirishning asosiy yo'nalishlari va metodik asoslarining yoritilganligi, PIRLS baholash dasturi talab va mezonlariga asoslangan ta'limning o'ziga xos xususiyatlari, o'quvchilarda o'quv-bilish jarayoni kompetentsiyalarini shakllantirish strategiyasini amalga oshirish vazifalari, yo'nalishlari hamda kamchiliklarning aniqlashtirilganligi kelajak ta'limi uchun muhim nazariy poydevor bo'lib xizmat qiladi.

O'quvchilarning o'quv-bilish kompetentsiyalarini mustaqil ishlar asosida samaradorligini oshirish jarayoniga bo'lgan munosabatlari mazmunini o'rganish, bu boradagi motivatsiya darajasini aniqlashga yo'naltirilgan harakat mazkur muammoning nazariy va amaliy yechimlari to'la hal etilmaganligini, o'tkazilgan tahlillar o'quv-bilish kompetentsiyalarini shakllantirishga oid o'quv materiallari o'quv dasturidagi o'quvchilarning bilimiga qo'yilgan talablarga to'la javob bermasligini, ularga oid materiallarni o'z ichiga olgan maqbul o'quv-uslubiy ta'minot yaratilmaganligini ko'rsatdi.

Boshlang'ich ta'limda o'quvchilarning mustaqil ishlarini tashkil etishning o'ziga xos xususiyatlari, pedagogik shart-sharoitlari, mazmuni va metodikasi o'rganish jarayonida boshlang'ich ta'lim o'qituvchisi o'quvchining o'z bilimini mustaqil oshirish faoliyatini aniq bir maqsadga yo'naltirishi lozim, degan xulosaga kelindi. Tadqiqotda maqsadga erishishi uchun amal qilishi kerak bo'lgan shartlar belgilab berilgan.

Mustaqil ishlarni amalga oshirish bilan o'quv-bilish kompetentsiyalarini PIRLS baholash dasturi talab va mezonlari asosida shakllantirishda kuzatib boriladigan universal o'quv faoliyatining shaxsiy, reguliyativ, bilish, kommunikativ bloklari

aniqlashtirildi va ular tavsiflandi. Mustaqil ishlarni o'quv va o'yinli topshiriqlar orqali amalga oshirish uchun qulay ta'limiy muhitni yaratish lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. uzreport.news
2. Галиев Т.Т. Системный подход интенсификации учебного процесса: дисс.докт. пед. наук. - Караганда, 2002. -150 с.
3. Джалалова Д.Х. Основные тенденции развития современной японской школы : дис.канд. пед. наук.автореферат. 2004.-7 с.
4. Qudratova Sh.B.“O'zbekistonda ilm-fan va ta'lim masalalari:muammo va yechimlar”2-to'plammasofaviy ilmiy-amaliy onlayn konferensiya 2021.
5. Qurbonova M.F. Mustaqil ishlarni tashkil etish asosida boshlang'ich sinf o'quvchilarning o'quv-bilish kompetensiyalarini shakllantirishga yo'naltirilgan metodlar// Муғаллим ҳам ўзликсиз билимлендирийў. – Нукус, 2021. – Б. 112-116. (13.00.00 №20)
6. Qurbonova M.F PIRLS talablari asosida o'quvchilarning anglash va uni izohlash malakalarini mustaqil ishlar jarayonida rivojlantirish// Pedagogik ta'lim klasteri: muammo va yechimlar. Xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya. – Chirchiq, 2021. – B. 1501-1505
7. Davletshin M.G. Boshlang'ich ta'limning psixologik omillari // Xalq ta'limi tizimida boshlang'ich sinf o'qituvchilarining yangi avlodini tayyorlash muamolari. –T.: Nizomiy nomidagi TDPU,1996. -132-134b.

List of used literature:

1. uzreport.news
2. Galiev T.T. System approach to intensification of the teaching process: diss.doc. ped. nauk. - Karaganda, 2002. -150 p.
3. Djalalova D.X. Основные tendentsii razvitiya sovremennoy yaponskoy shkoly: dis.kand. ped. nauk.автореферат. 2004.-7 p.
4. Kudratova. “Science and education issues in Uzbekistan: problems and solutions” 2nd comprehensive scientific-practical online conference 2021.
5. Qurbonova M.F. Methods aimed at developing the learning competencies of primary school students through the organization of independent work // Teacher and continuous education. - Nukus, 2021. - Б. 112-116. (13.00.00 №20)
6. Kurbanova MF Development of students' comprehension and interpretation skills in the process of independent work on the basis of the requirements of PIRLS // Pedagogical education cluster: problems and solutions. International scientific-practical conference. - Chirchiq, 2021. - P. 1501-1505
7. Davletshin M.G. Psychological factors of primary education // Problems of training a new generation of primary school teachers in the public education system. – T. : TDPU named after Nizami, 1996. -132-134b.
8. Ganiyeva, M. (2021). Effective Methods of TRIZ.

9. Ганиева, М. А., & Жумаева, Ш. Х. (2018). Формирование методов групповой работы с учащимися общеобразовательных школ. Вопросы науки и образования, (10 (22)), 149-151.

10. Maftuna, G. (2021). Effective ways to Use Triz (The Theory of Inventive Problem Solving) in Elementary School. Pindus Journal of Culture, Literature, and ELT, 9, 85-88.

11. Ганиева, М. (2021). ВАЖНОСТЬ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ “ТРИЗ” ДЛЯ РАЗВИТИЯ УЧЕНИКИ НАЧАЛЬНОГО КЛАССА. Academic research in educational sciences, 2(5), 129-133.

12. G'aniyeva, M. (2021). BOSHLANG'ICH SINFLARIDA TRIZ (IXTIROCHI MASALALARINI HAL QILISH NAZARIYASI) DASTURINI QO'LLASHNING SAMARALI USULLARI. Scientific progress, 2(5), 108-112.